

PÄHKINÄ:

Mikä on apteekin vastuu asiakkaan tietoisesta laksatiivin liikkäytöstä?

Asiakas hakee tiheään tahtiin 100 tabletin pakkauksen kontaktilaksatiivitabletteja (bisakodyyliä). Epäilemme, että hän käyttää lääkettä liian suurilla annoksilla ja on tullut siitä riippuvaiseksi. Useampi farmaseutti on kertonut asiakkaalle lääkkeen oikeasta käytöstä ja yliannostuksen haitoista. Silti lääkkeen säännöllinen ostaminen jatkuu.

Jossain vaiheessa sanoimme, että tuotetta ei ole saatavana tukku-liikkeestä, mutta koemme tällaisen valehtelun olevan hankalaa. Asiakas tuli joka tapauksessa pian kysymään lääkettä uudelleen tai soitti etukäteen ja varmisti, että tuotetta on saatavana.

Eettisistä pähkinöistä löysimme vastaavan tyyppisen tapauksen, jossa pohdittiin, mitä tehdä, kun asiakas on riippuvainen nenän tukkoisuutta lievittävästä lääkkeestä. Tässäkin tapauksessa todettiin, ”henkilö itsemääräisoikeuteensa perustuen tekee ratkaisun toiminnastaan”. Kuitenkin mietimme, onko meillä velvollisuus tehdä vielä muuta kuin neuvoa asiakasta parhaan kykymme mukaan? On vaikeaa olla kokonaan myymättä lääkettä asiakkaalle. Jos henkilölle tulee joitain vakavia ongelmia lääkkeen käytön takia, voidaanko apteekkia syyllistää?

Kuten kysyjä muisti, neuvottelukunta on ottanut aikaisemmin kantaa nenän tukkoisuutta lievittävien suihkeiden liikkäytöön (Mitä tehdä, kun asiakas on riippuvainen nenän tukkoisuutta lievittävästä lääkkeestä? 2009). Kontaktilaksatiivit ovat toinen ryhmä itsehoitolääkkeitä, joiden liiallista käyttöä ja riippuvuuden kehittymistä farmasian ammattilaiset havaitsevat työssään. Isosta pakkaukkoosta (100 tablettia)

huolimatta lääke on lähtökohtaisesti tarkoitettu valmisteyhteenvedonkin mukaan vain tilapäiseen (korkeintaan 7 päivää) käyttöön. Käytön pitkittyessä lääkettä tarvitaan yhä enemmän vaikutuksen aikaansaamiseksi ja lopettamisyrittäykset eivät onnistu, kun suoli ei muuten toimi. Neuvonta lääkkeen oikeasta ja turvallisesta käytöstä ei tunnu auttavan ja apteekki joutuu tästä tietoisena tekemään päätöksen valmisteen myymisestä tai myymättä jättämisestä. Päätös ei ole helppo: molempiin vaihtoehtoihin sisältyy ongelmia.

Neuvottelukunnan mielestä ainoa vaihtoehto on ottaa asia suoraan puheeksi asiakkaan kanssa, mitä kysyjän kuvaamassa tapauksessa on tehtykin ja varoitettu liikkäytön vaaroista. Vetoaminen lääkkeen loppumiseen varastosta ei tuo pidempiaikaista ratkaisua ongelmaan. Tilanearvion ja oman ammattitaidon perusteella on tehtävä päätös, joka on perusteltavissa sekä asiakkaalle että itselle.

Eettisen ohjeen nro IX mukaan apteekkihenkilökunta ei myy itsehoitolääkkeitä asiakkaalle, jonka epäillään hankkivan niitä tahalliseen väärinkäyttöön. Yksi tunnistettu kontaktilaksatiiveja väärinkäyttävä ryhmä ovat nuoret tytöt / naiset, jotka yrittävät käyttää lääkettä painopudotukseen. Heille, kuten myöskään henkilöille, joilla epäillään syömishäiriötä, ei lääkettä ole turvallista eikä perusteltua myydä.

Tyypillisempi kontaktilaksatiivin pitkäaikaiskäyttäjää on kuitenkin iäkkäämpi nainen. Eettinen ohje nro V korostaa, että apteekkihenkilökunnan tulee pyrkiä mahdollisuuksien mukaan syvällisempään ja kokonaisvaltaisempaan ihmisen ymmärtämiseen ja kuuntelemiseen. Tavoitteena onkin saada keskusteluyhteys asiakkaaseen,

jotta saadaan kartoitettua laksatiivin käyttöä, sitä, miten asiakas itse tilanteen kokee ja onko hän mahdollisesti ollut lääkäriin yhteydessä asian vuoksi. Keskusteluyhteyden saamista asiakkaaseen edistää se, että lääke sijoitetaan apteekissa sellaiseen paikkaan, että asiakas joutuu pyytämään sitä erikseen farmaseutilta.

Asiakasta ei tule jättää ilman lääkitystä, joten aina voi suositella vaihtoehdoksi turvallisempaa osmoottista laksatiivia, sekä lääkäriin hakeutumista ummetuksen syiden tutkimiseksi ja tehokkaamman hoidon saamiseksi. Apteekin ja muun terveydenhuollon olisi hyvä keskustella yhdessä toimintatavoista tilanteissa, joissa havaitaan kontaktilaksatiivin liiallista ja pitkittyntä käyttöä itsehoidossa. Hoitopolun pitäisi olla selkeä ja työnjaosta sovittu tällaisissa tapauksissa, jotta asiakas saisi apua laksatiiviriippuvuudesta vieroittautumiseen.

Jos asiakas tulee ostamaan apteekista kontaktilaksatiivia useista hoitoonohjauskeskusteluista ja joka kerta annettavasta neuvonnasta huolimatta, on farmaseuttinen henkilökunta toiminut neuvottelukunnan mielestä eettisen ohjeistuksen mukaisesti. Hoitoon hakeutuminen vaatii kuitenkin myös sen, että asiakas on halukas muuttamaan toimintatapojaan. Viime kädessä lääkeviranomaisen voi arvioida itsehoidossa myytävän pakkaukseen turvallisuutta suhteessa haittoihin. Farmaseuttinen henkilökunta voi tehdä haittavaikutusilmoituksen Fimealle esimerkiksi tapauksissa, kun haittavaikutus liittyy myyntiluvasta poikkeavaan käyttöön, mukaan lukien väärinkäyttö (Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskusten ohje Haittavaikutusten ilmoittaminen, 1/2017).